

УДК 330.34

Нечитайло Т.Ю.¹

¹головний економіст Інституту демографії та досліджень якості життя ім. М. Птухи НАН України

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасна Україна переживає один із найскладніших періодів у своїй новітній історії. Повномасштабна війна, що триває з 2022 року, зумовила глибокі трансформації у соціально-економічному, інституційному та гуманітарному просторі держави. Водночас, попри масштабні втрати, країна вступила у фазу системної відбудови, в основі якої дедалі виразніше виступає принцип інклюзивного розвитку, як інструмент забезпечення рівних можливостей для всіх громадян і як стратегія формування стійких, згуртованих територіальних громад.

Проблематика інклюзивного розвитку охоплює широкий спектр питань: формування безбар'єрного середовища, інституційне залучення маломобільних груп, адаптація інфраструктури до розвитку економіки турботи, цифрова доступності, соціальне підприємництво. Саме тому ця тема набуває наукової та практичної актуальності, оскільки пов'язана не лише з подоланням наслідків воєнних руйнувань, але й із формуванням нової моделі згуртованого, справедливого та стійкого місцевого розвитку.

У контексті України 2025 року інклюзивний розвиток – це підхід до управління, планування і відновлення, який базується на повазі до гідності людини, орієнтований на забезпечення доступу до ресурсів, послуг, участі у прийнятті рішень для всіх груп населення незалежно від віку, статі, місця проживання, фізичних можливостей чи досвіду війни. Такий розвиток набуває особливого значення на рівні територіальних громад, які стали первинними осередками підтримки населення, координації допомоги, прийняття рішень і реалізації відбудови.

В умовах сучасної України, особливо у період воєнних викликів та підготовки до повоєнного відновлення, інклюзивний розвиток набуває ключових фокусів, що охоплюють подолання нерівностей, відновлення соціальної єдності та створення середовища рівних можливостей у кожній територіальній громаді [1; 2; 3; 4]:

- підтримка внутрішньо переміщених осіб: інтеграція нових мешканців у соціальне, культурне та економічне життя приймаючих громад;
- реабілітація ветеранів, осіб з інвалідністю та родин військовослужбовців: створення системи підтримки на місцевому рівні, що включає охорону здоров'я, психологічну допомогу, зайнятість;

- подолання соціальної та територіальної нерівності: гарантії доступу до освіти, медицини, адміністративних послуг незалежно від географічного розташування громади;
- залучення молоді та жінок до прийняття рішень як ресурс для відновлення, інноваційного розвитку та соціального капіталу;
- безбар'єрне середовище у широкому розумінні: фізичному, цифровому, емоційному як основа для безпечного та комфортного співжиття у післявоєнному суспільстві.

В сучасних реаліях в Україні інклюзивний розвиток територіальних громад розглядається як стратегічна модель, що інтегрує соціальну справедливість із економічною стійкістю та управлінською прозорістю. Для держави, що пережила масштабну руйнацію, внутрішню й зовнішню міграцію, демографічні зсуви та соціальну дезінтеграцію, інклюзія стає умовою виживання та відновлення. Серед перспективних напрямів інклюзивного розвитку українських територіальних громад варто виокремити такі ключові аспекти:

1. Безбар'єрність як базис економічного відновлення.

Це інфраструктурна базова умова, що підтримує активну участь усіх мешканців у місцевому виробничому, культурному та соціальному процесі, не лише як громадян, а як економічних агентів.

2. Інклюзія в плануванні розвитку.

Активна участь усіх груп населення (жінок, молоді, внутрішньо переміщених осіб та вразливих верств) у процесах стратегічного та економічного планування громади. Це передбачає прозорість ухвалення рішень та врахування різноманітних інтересів під час розробки програм відновлення і розвитку.

3. Фінансування соціальних послуг як елемент інклюзивності.

Доступність та якість соціальних послуг для всіх верств населення. Передбачає цільове спрямування ресурсів на медичну, психологічну, освітню та соціальну підтримку, а також на програми реабілітації та інтеграції. Такий підхід сприяє зменшенню соціальної нерівності, підвищенню рівня життя та згуртованості громад.

4. Соціальне підприємництво, як драйвер розвитку.

Моделі соціального підприємництва, спрямовані на вирішення економічних викликів інклюзії, формують нову економічну екосистему громад: створюються робочі місця, просувають локальні ініціативи із залученням ВПО, ветеранів, людей з інвалідністю тощо.

5. Цифрова інклюзія й управлінська участь.

Забезпечення рівного доступу для всіх верств населення до цифрових сервісів, електронних платформ та інструментів е-демократії. Це дозволяє громадянам брати активну участь у прийнятті рішень, моніторингу діяльності

органів місцевого самоврядування та формуванні місцевих політик. Реалізація цього напряму сприяє прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів у громадах.

6. Нормативна основа інклюзивності.

У березні 2025 р. ухвалені зміни в державному законодавстві щодо залучення інститутів громадянського суспільства до процесів прийняття рішень на місцевому та національному рівнях, моніторингу виконання політик і формування інклюзивних програм розвитку громад [5]. Суть напряму полягає у створенні та впровадженні законодавчих і регуляторних механізмів, які гарантують рівні права та можливості для всіх груп населення щодо доступності соціальних послуг, освіти, праці та участі у громадському житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лехолетова М.М., Дуля А.В., Спіріна В.Є. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. Соціальна робота та психологія: освіта і наука. 2025. №1 DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-1-5>

URL:

https://journals.kpdi.in.ua/index.php/swp/article/view/236?utm_source=chatgpt.com

2. Схвалено порядок облаштування робочих місць для людей з інвалідністю. Чернівецька обласна військова адміністрація. URL: https://bukoda.gov.ua/news/skhvaleno-poriadok-oblashtuvannia-robochych-mists-dlia-liudei-z-invalidnistiu?utm_source=chatgpt.com

3. Розвиток інклюзивних послуг: Проєкт МН4U презентував навчальний відеокурс про підтримане проживання. Донецька обласна державна адміністрація. URL: https://dn.gov.ua/news/rozvytok-inkliuzyvnykh-posluh-proiekt-mh4u-prezentuvav-navchalnyi-videokurs-pro-pidtrymane-prozhyvannia?utm_source=chatgpt.com

4. Вплив війни на молодь в Україні – 2024: Дослідження. Info Sapiens. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini-2024?utm_source=chatgpt.com

5. Про внесення змін до Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 294-р від 25.03.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2025-%D1%80?utm_source=chatgpt.com